

2020 / Vol:6, Issue:31 / pp.1573-1590

RESEARCH ARTICLE

Arrival Date : 04.08.2020

Published Date : 20.10.2020

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.394>

Reference : Sebzecioğlu, T. & Şen, S. (2020). "Türkiye Türkçesinde {Ol-} Eyleminin {i-} Eylemiyle İşlevsel Eşdeğerliğine Kanıt Sunan Yantümceleştirme Sürecinin Kırgız Türkçesiyle Karşılaştırılması", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 6(31):1573-1590

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE {OL-} EYLEMİNİN {i-} EYLEMİYLE İŞLEVSEL EŞDEĞERLİĞİNE KANIT SUNAN YANTÜMCELEŞTİRME SÜRECİNİN KIRGIZ TÜRKÇESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison with Kyrgyz of the Making Subordinate Clause Process Proving the Functional Equivalence of {ol-} and {i-} Verbs in Turkish

Doç. Dr. Turgay SEBZECİOĞLU

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mersin/Türkiye
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-9375-3217>

Bilim Uzm. Songül ŞEN

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD Mersin/Türkiye
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-0666-381X>

ÖZET

Alanyazına bakıldığında {i-}, {ol-}, {bulun-}, {-Dir} gibi dilbilgisel birimlerin çeşitli kullanımlarda "eylem" kavramı altında benzer bir işlevi yerine getirdiği söylenmektedir. Bu çalışma, {i-} ve özellikle yantümceleştirme sürecinde onun yerine kullanılabilen {ol-} eylemi odağında gerçekleştirilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinden başlayarak bir süreç dahilinde ses tözünü yitirdiğini gözlemlediğimiz {i-} eylemi günümüz Türkiye Türkçesi kullanımlarında ses olarak nadir gözlemlenebilen eylemlerden biri olmuştur. {i-} eyleminin bulunduğu temel tümceler yantümceleştirildiğinde {ol-} yardımcı eylemine işlevini aktardığını, bir anlamda {ol-} eylemine dönüştüğü gözlenmektedir. Bu da, "Tarihsel süreç içerisinde tözünü yitirme ve belki aşamalı olarak yok olma sürecine giren {i-} eyleminin boşta bıraktığı görevleri {ol-} eylemi mi yerine getiriyor?" sorusunu akla getirmektedir. Bu çalışmada, bu soruya yanıt ararken bulguların kapsamlı olabilmesi adına {i-} eyleminin farklı zaman, kip veya görünüş çekimlerinin yantümceleştirme sürecinde {ol-} eylemi ile yansımalarının nasıl gerçekleştiği üzerinde de durulmuştur. Öte yandan Türkiye Türkçesinde ortaya çıkan bulgular Kırgız Türkçesiyle karşılaştırılarak Türk dillerinde yüklemleştiren ve bileşik ulam oluşturan yardımcı eylemlerin yan tümceleştirme süreçlerinde benzer görünüm sergileyip sergilemediği gözlenmek istenmiştir. İleri çalışmalar için başlangıç çalışması olarak değerlendirilebilecek bu makalede ortaya çıkan bulgularla, diğer Türk dillerini de karşılaştırmalı olarak içine alabilecek bir zemin oluşturma amacı güdülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, Kırgız Türkçesi, yardımcı eylem, yantümceleştirme, {i-}, {ol-}

ABSTRACT

In the literature, it is said that grammatical units such as {i-}, {ol-}, {bulun-}, {-Dir} fulfill a similar function under the concept of "substantive verb" in various uses. This study is carried out considering the verbs of {i-} as well as {ol-}, which can especially be used instead of it in the process of creating a clause. The substantive verb of {i-}, which has been observed in the Old Anatolian Turkish since early times, seems to be become used rarely as a voice in modern Turkish. When a main sentence including the verb of {i-} is transformed into a subordinate clause, it is observed that it transfers its function to the verb of {ol-}, in other verbs, it turns into the verb of {ol-} in a sense. This reminds the question whether {ol-} fills the opening left by the disappearance of {i-}, which is in the process of losing its substance or probably disappearing gradually in its historical process. While searching for an answer to this question, for the findings to be

comprehensive, this study also focuses on how *{ol-}* is used with different tenses, modes or aspects as a reflection of *{i-}* in the process of transforming into subordinate clauses. On the other hand, the findings currently seen in modern Turkish has been compared with Kyrgyz, and examined whether similar uses can be observed while transforming a main clause into a subordinate one. With the findings reached in this preliminary study, it is aimed to create a basis for further studies, by means of which other Turkic languages can be compared and studied.

Keywords: Turkish, Kyrgyz, auxiliary verb, transforming subordinate clause, *{i-}*, *{ol-}*

1. GİRİŞ

Türkçede yardımcı eylemlerin yüklemleştirmek, bileşik eylem oluşturmak veya kip, zaman ve görünüş kategorilerini bir araya getirerek bileşik ulam oluşturmak gibi işlevleri bulunmaktadır. Alanyazında bakıldığında *{i-}*, *{ol-}*, *{bulun-}*, *{-Dir}* gibi dilbilgisel birimlerin çeşitli kullanımlarda yüklemleştirci (“ekeylem”) işlevini yerine getirdiği söylenmektedir. Bu çalışma, geçişsiz *{i-}* eylemi (alanyazında *ekeylem*, *cevher fiili*, *cevherî fiil*, *boş fiil*) ile yantümceleştirme sürecinde onun yerine kullanılabilen geçişsiz *{ol-}* eylemi odağında gerçekleştirilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinden başlayarak bir süreç dahilinde tözsel varlığını yitirdiğini gözlemlediğimiz *{i-}* eylemi günümüz Türkiye Türkçesi kullanımlarında *Öğretmen i-di-Ø* tümcesinde görüldüğü gibi nadir duyulan eylemlerden biri olmuştur. Dolayısıyla, sesletilişi artık seçimlik olma sınırını aşmıştır. *{i-}* yardımcı eyleminin bulunduğu temel tümceler yantümceleştirildiğinde işlevini *{ol-}* yardımcı eylemine aktardığı, yani bir anlamda görevini ona bıraktığı gözlenmektedir. Elbette *{ol-}* eyleminin *{i-}* yardımcı eyleminin aktaramadığı kip, zaman ve görünüş ulamlarını da aktarabilme gücü bulunmaktadır. Bu anlamda *{i-}* eylemi ile paslaşarak aralarında bir tür görev dağılımında bulunduğu söylenebilir. Alibekiroğlu'nun, *{ol-}* için kullanım alanı en geniş eylemdir gözlemi, temel eylem olarak kullanımı da göz önünde bulundurulduğunda oldukça yerindedir (2015: 204). Bütün bunlar üzerinde düşünüldüğünde, tarihsel süreç içerisinde ses varlığını yitirerek tözsüz bir eylem olma sürecine giren *{i-}* yardımcı eyleminin yerini *{ol-}* eylemi mi dolduruyor sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, bu soruya yanıt aranırken yantümceleştirme sürecinin farklı zaman, kip veya görünüş çekimlerinde *{i-}* yardımcı eyleminin işlevini devralan *{ol-}* eyleminin görünüşleri üzerinde durulmuş, Türkiye Türkçesinde ortaya çıkan bulgular Kırgız Türkçesiyle karşılaştırılarak Türk dillerinde yüklemleştircilerin yantümceleştirme süreçlerinde benzer görünüşlerin yaşanıp yaşanmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. İleri çalışmalar için başlangıç çalışması olarak değerlendirilebilecek bulgular ile, diğer Türk dillerini karşılaştırılabilecek bir veri zemini oluşturmak bu çalışmanın amaçlarından biri olmuştur.

Bu çalışma *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerinin yüklemleştirci olarak kullanımları ile ilişkili olduğundan *{ol-}* eyleminin temel eylem olarak kullanımından söz edilmeyecektir. Zaten günümüz Türkçesinde *{i-}* eyleminin Eski Türkçede (örneğin *İlki sü taşkımış erti* “Birinci ordu sefere çıkmış idi” (Tekin, 1998: 74)) ve Eski Anadolu Türkçesinde (örneğin *yaramazıduğum* “yaramaz olduğum” (Öztürk, 2003: 78)) olduğu gibi temel eylem olarak kullanımı söz konusu değildir. Tarih boyunca birbirinin yerine kullanılabilirdiği gözlemlenen bu iki eylemin günümüz Türkçesinde, *{ol-}* eyleminin *{i-}* eyleminin işlevlerini üstlenme noktasına geldiği varsayılabilir. En azından yantümceleştirme sürecinde bunu açıkça gözlemlemek mümkündür.

Bu çalışmada *{i-}* eylemi ile *{ol-}* eylemi yantümceleştirme ilişkisi açısından değerlendirilirken *{i-}* eyleminin bulunduğu tartışmalı olan bir yapı da değerlendirmeye alınmıştır. *Masada kalem var-ØEYLEM-ØKIP-ZAMAN-GÖRÜNÜŞ-Ø3.KİŞİ-TEKİL* gibi adsıl tümcelerin (nominal sentences) yüklemelerinde sıfır biçimbirim olarak gösterilen tözsüz eylemin ne olduğu tartışmalıdır. Her ne kadar ana akım, 3. kişi adsıl yüklemelerde silinen veya parçalarını yitirmiş *tur-ur-Ø* yapısının varlığı konusunda aynı düşüncede olsa da yapılan artzamanlı açıklamaların eşzamanlı görünüşleri açıklayamaması konuyu bizce tartışmalı olmaktan kurtaramamıştır. Bundan dolayı, bu çalışmada, yantümceleştirme sürecine giren tözsüz eylemin ne olduğu tartışmasına girilmemiş; *{ol-}* eyleminin yantümceleştirme sürecinde *{i-}* eylemine eşdeğer işlevini göstermek adına bu tür tümcelere de yer verilmiştir. Bu aynı zamanda, diğer Türk dillerindeki adsıl tümcelerin 3. kişi çekimlerini karşılaştırmalı olarak görmemizi

sağlayacak, Türkiye Türkçesindeki tartışmalı bir konu hakkında çözüm arayışlarımıza farklı bakış açıları sunacaktır.

Türkiye Türkçesiyle ilgili karmaşık bir dilbilgisel olgunun diğer Türk dilleriyle karşılaştırılmasına dönük makale formatındaki çalışmalarda, tek tek dillerden gitmek, ayrıntılı bulgular ortaya koyabilmek adına daha sağlıklı bir sonuç verecektir. Bundan dolayı, Kırgız Türkçesinin seçilmesinin doğrudan olgunun kendisiyle bir ilişkisi bulunmamaktadır. Kısaca bir dilden başlamak, başka adımlar için ilk adımı atmak gerekiyordu. Bu çalışmada karşılaştırmalı olarak incelenen olgu, diğer Türk dilleriyle karşılaştırılarak daha geniş bir bakış açısından betimlenebilir. Bütün bunlara karşın Kırgız Türkçesiyle başlamanın olgunun kendisi için bir anlamı bulunmasa da bizim çalışmamızın süreci açısından birkaç nedeni bulunmaktaydı. Oğuz grubunda yer almayan, yani Türkiye Türkçesinden biraz daha uzakta yaşamını sürdürmüş bir Türk dilinin yantümceleştirme sürecinde benzer tepkiler verip vermeyeceğinin gözlemine yapabilmek bunlardan biri olmuştur. Oğuz grubunda yer alan bir Türk dilinin Türkiye Türkçesiyle benzer bir tepkiyi vermesi beklenir bir durum olduğundan, dilbilgisel olgunun Türk dillerini kapsayıcılığı açısından soru işaretleri bırakabilecekti. İleri çalışmalarda Oğuz gurubu Türk dilleri de dahil olmak üzere başka dillerle karşılaştırma yapılarak yüklemleştirici yardımcı eylem odaklı yantümceleştirme sürecinde Türk dillerinin ortak tepkisi ölçülebilir. Bu açıdan, bu makaleyi bir başlangıç çalışması olarak değerlendirmek gerekir.

2. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE EŞDEĞER VEYA TAMAMLAYICI İŞLEVLER AÇISINDAN {i-} ve {ol-} EYLEMLERİ

{i-} ve {ol-} eylemleriyle ilgili olarak ilk önce söylenmesi gereken şeylerden biri her iki yapının da eski yardımcı eylemlerden olmasıdır (Aksu, 2019: 1872; Coşar, 2008: 178; Yener, 2018: 138): *bar bol-muş*, *bar er-di* vb. Bu da temel eylemden yardımcı eyleme dönüşmelerinin çok eski tarihlere kadar uzadığını kanıtlar. Her iki eylem de geçişsizdir. Dilde aynı anlam ve işlevde eşzamanlı iki yapının olması, dilin evrensel eğilimine uygun olmaması nedeniyle {i-} ve {ol-} birimlerinin tamamen aynı olduğunu söylemek oldukça güç. Karabeyoğlu (2007), Eski ve Orta Türkçe dönemleri göz önünde bulundurulduğunda bu iki dilsel birimin kılımları açısından farklı olduğunu söylemektedir. Ona göre *ol-* (< *bol-*) başlama (değişkenlik, dinamiklik); *i-* (< *er-*) ise durum (durağanlık, statiklik) bildirmektedir (s. 87). Aksu (2019), {ol-} eyleminin Eski Türkçe döneminde ekeylem olarak çok fazla görülmediğini söylemektedir. Bu hem işlevsel olarak tamamen aynı olmadıklarını kanıtladığı gibi {ol-} eyleminin süreç içerisinde ekeylem işlevini daha fazla yüklediğini, {i-} eyleminin ekeylem işlevine yaklaştığını göstermektedir.

Alanyazında bakıldığında, {i-} ve {ol-} arasındaki anlamsal ve işlevsel yakınlık çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Söz gelimi Alibekiroğlu'na (2015) göre her iki eylem “var olma bilgisi”ni taşımak noktasında eşdeğerdir. Baydar (2013), her iki eylemin “olmak” anlamında eşdeğer olduğunu belirtir. Ancak Alibekiroğlu'na göre iki eylem arasındaki eşdeğerlik işlevsel benzerlikten çok birbirini tamamlama yönündedir. {ol-} eylemi {i-} eyleminin aktaramadığı konuşma anı sonrasını da betimleyebilmektedir (2015: 200).

{i-} ve {ol-} eylemleri arasındaki işlevsel yakınlık yalnızca Türkiye Türkçesinde değil, diğer Türk dillerinde de gözlenebilmektedir. Sözelimi, Yeni Uygur Türkçesinde {bol-} eylemi, {i-} eylemi gibi bileşik yapıların kurulmasını sağlamaktadır (Kaşgarlı 2014: 133): *Undağ bolsa öyde tėti-dédi Ziyavudun* (“Öyle ise evde tadına bak-dedi Ziyavudun”).

Günümüz Türkçesinde, Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde olduğu gibi {i-} eyleminin temel eylem olarak kullanımı söz konusu değildir (Doğan, 2017). Bu durum, {i-} eyleminin {ol-} eyleminden daha dilbilgisel bir birim olduğunun göstergesidir. Bu gözlem, tarihsel süreç içerisinde {i-} eyleminin sözlüksel anlamını yitirdiği, yalnızca dilbilgisel anlamının kaldığı gerçeğiyle koşuttur. {i-} eyleminin dilbilgiselleştigiğine ilişkin bir başka kanıtta kullanım alanının kısıtlamalar içermesidir. {i-} eylemi {-DI}, geniş/ şimdiki zaman veya sürerlilik görünüşü işlevi için kullanılan {-Ø}, {-mİş}, {-sA} biçimbirimleriyle çekimlenebilmektedir (*öğretmendir* < *öğretmen-ØEKEYLEM-ØGENİŞ/ŞİMDİKİ*

ZAMAN-Ö3.KİŞİ-TEKİL-dirKIP EKI, öğretmen i-di, öğreniyor i-di; öğretmen i-miş, öğreniyor i-miş; öğretmen i-se, öğreniyor i-se). {İ-} eyleminin {ol-} eyleminden daha dilbilgisel bir eyleme dönüştüğüne başka bir kanıt ise türetim ekleriyle genişletilmiş biçiminin bulunmamasıdır. Buna karşın, {ol-} eyleminin oluşum, olay, olabilirlik gibi az sayıda da olsa türemiş biçimine rastlanabilmektedir. Dilbilgiselleştigiğine ilişkin bir diğer kanıt ise diğer yardımcı eylemlerde olduğu gibi olası bir devrik kullanıma izin vermemesidir: Çok yaramaz i-di-m > *Çok i-dim yaramaz. Coşar (2008), Trabzon ağzında bu tür devrikleşmenin mümkün olduğunu tespit etmiştir: Haçan idiler burada. Bu arada yeri gelmişken şunu da belirtmeden geçmemek gerekir. Bütün yardımcı eylemlerin olduğu kadar {i-} eyleminin de bir anlamı vardır. Bu anlam dilbilgisel bir anlamdır ve dolayısıyla bu anlam daha çok işleviyle dolanıktır.

{ol-} eyleminin temel eylem olarak kullanımları Ekinler oldu, Üç yıl oldu tümcelerinde görüldüğü üzere “bir nokta üzerinde bulunmak, bir noktadan başka bir noktaya ulaşmak, evrilmek veya dönüşmek” anlamının farklı çeşitlemeleridir. Bu eylem dilbilgiselleşme sürecine devam ettiğinden yardımcı eylem kullanımlarında bile temel eylem olarak kullanıldığı zamanlardaki anlamını süreç yansıtma biçiminde aktarmaktadır. Öte yandan {ol-} yardımcı eyleminin kurduğu bileşik yapılar {i-} eyleminin *gel-miş i-(y)ecek, *kanıtlan-mış i-yor gibi kısıtlanmış bileşiklerinin, tam olarak aynı anlam veya işlevde olmasa da, kullanılabilmesini sağlar: gel-miş ol-acak, kanıtlan-mış ol-uyor. {Ol-} eyleminin bileşik yapılardaki kullanımlarında temel anlamından aldığı süreç yansıtımı, bir kesintiye uğruyorsa bitmişlik görünüşünü yansıtmaktadır: Üç yıl sonra okul bit-miş ol-acak, İnsanları kızdıran o gıcık davranışını artık yap-maz ol-du. Anlık görünüşünü aktaran kullanımlar başlamadan biten süreçleri aktarmaktadır: Dikkat etmediği için az kalsın merdivenden düş-ecek ol-du. Süreci yansıttığı durumlarda süreklilik görünüşünü aktarmaktadır: Yarın Ankara’dan İstanbul’a doğru gid-iyor ol-acak. Bütün bu {i-} eylemiyle karşılaştırabileceğimiz farklı kullanımlarına karşın {ol-} eyleminin {i-} eyleminin işlevini üstlendiği, görevini aldığı kullanımlar yantümceleştirme süreçleridir ki bu çalışma bundan dolayı bu kullanım üzerine odaklanarak kurgulanmıştır.

Öte yandan, Özalan’ın (2015) da belirttiği gibi, bir biçimbirimin ses olarak yitme sürecine girmesi, görevini yerine getiremeyip başka biçimbirimlere görevini devredeceği anlamına gelmez. Ancak, {i-} eyleminin yer aldığı tümceler yantümceleşirken kimi yapılarda yerini {ol-} eyleminin yer alması, sessel olarak yiterken yerine başka bir biçimbirim mi tayin ediyor sorusunu akla getirmektedir. Bu soru Türkiye Türkçesinin geleceğinde {i-} yerine gelecek eylemin ne olduğunu anlama noktasında üzerinde durulması gereken bir sorudur.

2.1. Yardımcı Eylem Ölçeği Açısından {i-} ve {ol-} Eylemleri

{i-} ve {ol-} yüklemlerini olmaları ve bileşik ulamları taşıyabilmeleri yanında daha yukarıdan bakıldığında elbette birer yardımcı eylemdir. Yardımcı eylemlerin temel nitelikleri nelerdir konusunda alanyazında tartışmalar söz konusudur (bk. Özalan, 2014). Bu çalışmada, {ol-} eyleminin “eylem” veya yardımcı eylem olma noktasında {i-} eylemiyle ortaklık gösterip göstermediği sorunu için yedi soruluk bir yardımcı eylem ölçeği (veya yardımcı eylem testi) oluşturulmuştur. Bu ölçek, başkaca eylemlerin yardımcı eylem olup olmadığı veya ne kadar yardımcı eylem olduğu araştırmalarında da kullanılabilir.

- (i) Bir adın yüklem olarak kullanılmasını sağlıyor mu? Yani bir yüklemleştirici mi?
- (ii) Gönderimde bulunduğu varlığın deviniminden çok varlığın kendisine ilişkin durumun bir açıklamasını mı sunuyor?
- (iii) Sözlüksel anlamından çok dilbilgisel bir anlamı mı var? Veya dilbilgiselleşmişlik düzeyi yüksek mi? Bu soruya verilecek oransal yanıt, bir eylemin ne oranda yardımcı eylem olduğunu da belirleyecektir.
- (iv) İşlevini başka birimlerle bir araya gelerek, yani bileşik bir yapı (ad + eylem, eylem + eylem gibi) oluşturarak mı gerçekleştiriyor?

(v) Az ya da çok anlam kaybı yaşanması pahasına benzer tümce yapısı içerisinde başka bir yardımcı eylem yerine *seçimlik* (optional) olarak kullanılabilirler mi?

(vi) Eğer varsa temel eylem olarak kullanımlarında az ya da çok ortak sayılabilecek anlamları var mı?

(vii) Kendisinden yeni bir sözcük türetmek güç mü?

Soru ile oluşturulan yukarıdaki maddelerin yanıtı “Evet.” ise bu bizim için bir eylemin yardımcı eylem olduğu noktasında önemli bir sağlama olacaktır. *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerine yardımcı eylem ölçeği açısından bakıldığında birer yardımcı eylem oldukları açıktır. Bunun dışında, daha öncede belirtildiği gibi yüklemleştirici olma ve kip-zaman-görünüş ulamlarını bir arada taşıyabilme noktalarında aralarında bir paslaşma, birbirini tamamlama eşdeğerliği de bulunmaktadır. Buna karşın, yantümceleştirme sürecinin, bu ölçütlerden daha güçlü ve daha açık kanıtlar sunduğu söylenebilir. Aşağıdaki bölümlerde *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerinin işlevsel eşdeğerliği, yantümceleştirme odağında tartışılıp örneklendirilecektir.

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE *{OL-}* EYLEMİNİN *{i-}* EYLEMİYLE İŞLEVSEL EŞDEĞERLİĞİNE KANIT SUNAN YANTÜMCELEŞTİRME SÜRECİ

Türkiye Türkçesi tümcelerinin yüklemelerinde bulunan ve çoğu zaman sesbilimsel düzlemde ortaya çıkmayan *{i-}* eylemi, bulunduğu tümcenin yantümceleştirilme sürecine girmesiyle işlevini veya yerini *{ol-}* eylemine bırakır. *{ol-}* eyleminin *gidiyor olacak, varmış olur* gibi *{i-}* eyleminin yerine getiremediği görünüş, zaman ve kipleri aktararak var olan açığı kapattığı bilinmektedir. Ancak, *{ol-}* eyleminin bu özelliği bile *{i-}* ve *{ol-}* arasındaki yakınlığı yantümceleştirme süreci gibi açıkça göstermez. Söz gelimi *Çalışkandım* (< çalışkan i-di-m) ile *Çalışkan oldum* tümceleri aynı anlama gelmez. Buna karşın, yantümceleştirme sürecinde açık bir devir teslim töreni veya bir vekâlet atama gözlenmektedir. Baydar (2013) da yantümceleştirme yapılarının işlevsel birliği destekleyen bir kanıt olduğunu belirten araştırmacılarından biridir. Sezer (1993) ise Türkçe dönüşüm örnekleri üzerinden söz konusu eşdeğerliğin kuramsal kanıtlarını ortaya koymuştur.

Yantümceleştirme sürecinde *{i-}* ve *{ol-}* arasındaki işlevsel benzerliğe değinmeden önce temel tümcelerdeki kullanımlarda da her iki birim arasında da benzer işlevleri sezmek mümkündür: *Gözlerinden yaş dök-er i-di, Gözlerinden yaş dök-er oldu*. Bu sezgiyi, artzamanlı bir bakışla, söz gelimi Eski Anadolu Türkçesinde bağımsız olarak kullanılan ama bu özelliğini 17. yüzyıldan itibaren yitirmeye başlayan *{i-}* eyleminin günümüz Türkçesinde *{ol-}* eylemiyle çevrilebilmesinden de anlayabilmek mümkündür: *yaramazduğum* “yaramaz olduğum” (örneğin kaynağı Öztürk, 2003: 78).

Öte yandan, yukarıda verilen *Gözlerinden yaş dök-er i-di, Gözlerinden yaş dök-er oldu* tümcelerinin işlev açısından tam olarak eşdeğer olduklarını söylemek oldukça güçtür. *Gözlerinden yaş dök-er oldu* tümcesi başlangıç noktasına vurgu yapan bir sürerlilik içermekte ve *{i-}* ile karşılaştırılınca birleşik yapının kullanımına yardımcı olmaktan çok görünüş kategorisine ilişkin sürerlilik işlevini aktarmak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, temel tümcedeki benzer kullanımlar yantümceleştirme kadar yüksek bir işlevsel eşleştirme sağlamamaktadır. Öte yandan temel tümcede işlevsel benzerliğin veya seçimlik kullanımın ortaya çıkamayacağını dilin ekonomi ilkesiyle açıklayabiliriz. *{i-}* eylemi gibi hala kullanımda olan ama sessel varlığı da bulunmayan daha ekonomik bir biçimbirim varken onun yerine seçimlik olarak *{ol-}* eyleminin kullanılması maliyetli olacaktır.

Yantümceleştirme sürecinde *{i-}* eylemi yerine *{ol-}* eyleminin bir gereksinim olarak ortaya çıkması, onun yalnızca yüklemleştirici ve bileşik ulam taşıyıcısı olan bir yardımcı eylem olduğunu kanıtlamaz; aynı zamanda eylemsilerle kurulan yapıların birer yan tümce olduğunu da kanıtlar.

Sık olmasa da hâlâ kullanılmakta olan “Ne idiği belirsiz” kalıbı *{i-}* ile *{ol-}* eyleminin birbirinin yerine geçebilme sürecini artzamanlı olarak kanıtlayan tarihsel bir kalıttır. Eski Anadolu Türkçesinde *oğlançığı i-düğün, oğlı ol-duğün* örneklerinde görüldüğü gibi *{-DIK}* ortacıyla birlikte hem *{i-}* hem de *{ol-}* eylemi kullanılmaktadır (Özalan, 2014: 16; Öztürk, 2003: 77). Bu bulgu, günümüz Türkiye Türkçesine uzanan sürecin *{i-}* eyleminin aşamalı töz kaybına açık bir kanıttır.

Zaten Eski Anadolu Türkçesinde bağımsız bir eylem olan *{i-}* eyleminin 17. yüzyıldan itibaren nadir kullanılan bir eyleme dönüşerek (Öztürk, 2003: 79) dilbilgiselleşme sürecine doğru hızla ilerlemesi de bir başka kanıt olarak sunulabilir.

Yantümceleştirme sürecinde *{i-}* eylemi yerine *{ol-}* eyleminin ortaya çıkması, bir önceki bölümde Karabeyoğlu'ndan (2007) alıntılanarak değindiğimiz kılınış farkının yansıtılabilme hamlesi olabilir. Ancak, bu yansıtma, eylemin içkin veya sözlüksel anlamından çok yantümceleştirme sürecinin kendisine ilişkin bir devinimin veya dilbilgisel hareketlenmenin bir yansıtılışı da olabilir. Yani, zaten sessel olarak görünme niteliğini kaybetmiş bir birimin yantümceleştirme sürecinin canlı ve somut görünme isteyen talebini taşıyabilecek gücü ve ışığı kalmamış durumdadır. *{ol-}* eylemi, onun yerine birleşim ve oluşum enerjisi gerektiren bu süreci üstlenir ve yantümceleşen temel tümcenin daha belirgin bir biçimde üyeleriyle birlikte görünebilmesini sağlar, dinamiğiyle eklemleme sürecini kolaylaştırır.

Yantümceleştirme sürecinde, *{i-}* eylemi yerine *{ol-}* eyleminin işlevi üstlenmesi, dolaylı da olsa *{i-}* eyleminin ekleşmediğine bir kanıt olarak da sunulabilir (*{i-}* eyleminin ek olduğunu savlayan bir çalışma için bk. Yener, 2018). Ancak bunun güçlü bir kanıt olmadığını altını çizmek gerekir. Yantümcenin yüklemine oluşturan *{ol-}* eylemi, *{i-}* gibi bir yüklemleştirici olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu bölümün alt başlıklarında numaralandıran tümceler Türkiye Türkçesini göstermek adına TT (< Türkiye Türkçesi) biçiminde kısaltılmıştır. Kırgız Türkçesi tümceleri ise KT (< Kırgız Türkçesi) biçiminde kısaltılmıştır. Türkiye Türkçesindeki her bir tümce örneğinin birebir Kırgız Türkçesinde karşılığı bulunmaktadır. Sözgelimi, (TT1a1) tümcesinin karşılığı Kırgız Türkçesinde (KT1a1) biçimindedir. Böylece, Türkiye Türkçesindeki bir tümcenin Kırgız Türkçesindeki karşılığına 4. bölümün alt başlıklarında bakılabilir. Yantümceleştirildiğinde görevini *{ol-}* eylemine devreden *{i-}* eylemi veya ona özdeş bütün eylemler alanyazındaki ortak kabul göz önünde bulundurularak büyük harflerle yazılı EKEYLEM biçiminde gösterilmiştir. Ancak her ne kadar bu gösterim tercih edildiyse de, “ekeylem” teriminin kapsayıcılığı veya ayırt ediciliği hususundaki tartışmalı durumun bu çalışma kapsamında geçici ve amaçlı olarak göz ardı edildiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır.

3.1. Varoluşsal Tümceler *{ol-}* Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

Yüklemi *var* ve *yok* sözcükleri odağında oluşturulan tümceler varoluşsal tümce olarak adlandırılmaktadır. 3. kişilerde çekimlenen bu tür *adsıl tümcelerde* (nominal sentences) *{i-}* eylemi gibi tözünü bulundurmayan soyut veya sıfır biçimbirim niteliğinde bir eylem bulunduğu varsayılabilir. Buradaki eylem ne olursa olsun *{i-}* eylemi ile özdeş bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır. Giriş bölümünde söz edildiği gibi bu tartışmaya girmeden bu tür yapılara da *{ol-}* eyleminin yantümceleştirmedeki işlevini anlayabilmek adına yer verilmiştir.

- (TT1) a1. [Masada kalem var EKEYLEM] [Ben bunu biliyorum]
a2. [[Masada kalemin var *ol-duğ-u-(n)u*] biliyorum]
a3. [[Gerçek hayatta da bu karakterlerin var *ol-duğ-u-(n)u*] biliyorum]
a4. [[Masadaki kalemin var-lığ-ı-(n)ı] biliyorum]

(TT1a2) yerine *{bulun-}* eylemi de kullanılabilir: *Masada kalemin bulunduğunu biliyorum.* (TT1a2) ve (TT1a3) tümcelerine bakıldığında *var {ol-}* eylemi kullanıma göre “olmamak” ya da “sağ olmak, yaşamak” anlamlarında kullanılabilir. Bundan dolayı, (TT2a2) kullanımı Türkiye Türkçesinde daha tercih edilir bir kullanımdır.

- (TT2) a1. [Masada kalem var EKEYLEM] [Ben bunu biliyorum]
a2. [[Masada kalemin *ol-duğ-u-(n)u*] biliyorum]

(TT1a2) tümcesi (TT3a2) tümcesine kıyasla daha kabuledilebilirdir. Bunun nedeni, (TT3a2)'deki yan tümcenin yüklemi olan *yok {ol-}* eyleminin varoluşsallık dışında “ortadan kalkmak, kaybolmak” anlamında bağımsız bir sözlüksel anlama sahip olmasıdır. *Yok {ol-}* bileşik eylemi “ortadan kalkmak, kaybolmak” anlamında kullanıldığında bürünsel olarak yapılan ulama ile belirtilir. Bürünsel ayırt ediciliğin tercih edilmediği durumlar göz önünde bulundurulduğunda (TT3a2)'ye kıyasla (TT3a3) tümcesi, anlam karmaşasını engellemek bakımından daha kabuledilebilir bir üretilmiştir.

- (TT3) a1. [Masada kalem yok EKEYLEM] [Ben bunu biliyorum]
a2. ?[[Masada kalemin yok *ol-duğ-u-(n)u*] biliyorum]
a3. [[Masada kalemin var *ol-ma-dığ-ı-(n)ı*] biliyorum]
a4. [[Hayaletlerin var *ol-ma-dığ-ı-(n)ı*] biliyorum]

(TT4a2)'de gerçekleştirilen yantümceleştirmede olumsuzluk eki *{-mA-}* *yok* adının aktardığı olumsuzluğu üzerine almıştır. (TT3a3) ve (TT3a4)'te *var {ol-}* eyleminin olası farklı anlamları yine (TT4a2)'nin (TT3a1) için daha tercih edilir bir bileşikleştirme olmasını sağlamıştır.

- (TT4) a1. [Masada kalem yok EKEYLEM] [Ben bunu biliyorum]
a2. [[Masada kalemin *ol-ma-dığ-ı-(n)ı*] biliyorum]

3.2. Yüklemde Ad Bulunan Tümceler *{ol-}* Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

Varoluşsal tümcelerde adsıl yüklemelerin 3. kişi çekimine değinildiğinden burada yalnızca birinci kişi çekiminden örnekler üzerinden gidilecektir. (TT5a2) ve (TT5b2)'de görüldüğü gibi, yan tümce öznesinin tamlayan durum ekli kullanımı temel tümce öznesiyle özdeş olmayınca *dilbilgisidışı* (ungrammatical) bir yapı ortaya çıkmaktadır. Öznelerin özdeş olduğu (TT5a3) ve (TT5b3) tümcelerinde dilbilgisidışılık ortadan kalkmıştır.

- (TT5) a1. [Ben öğrenci EKEYLEM-yim] [Ben bunu biliyorum/Sen bunu biliyorsun]
a2. *[[Ben öğrenci *ol-duğ-(u)m-u*] biliyorsun]
a2. [[Ben öğrenci *ol-duğ-(u)m-u*] biliyorum]
a3. [[Ben-im öğrenci *ol-duğ-(u)m-u*] biliyorum]
b1. [Sen öğrenci EKEYLEM-sin] [Ben bunu biliyorum]
b2. *[[Sen öğrenci *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorum]
b3. [[Sen öğrenci *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorsun]
b4. [[Sen-in öğrenci *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorum]

Meslek kullanımlarında özne addan ad türeten $\{+IIK\}$ ekini alırken ekeylemin yerine geçen yardımcı eylem *yap-* olmaktadır. (TT6c2)'nin kabul edilir olmaması öğrenci olmanın bir meslek olarak düşünülmemesinden kaynaklanmaktadır.

- (TT6) a1. [Ben kuaför EKEYLEM-üm] [Sen bunu biliyorsun]
a2. [[Kuaför-**lük** yap-tığ-(1)m-1] biliyorsun]
b1. [Ben öğretmen EKEYLEM-im] [Sen bunu biliyorsun]
b2. [[Öğretmen-**lik** yap-tığ-(1)m-1] biliyorsun]
c1. [Ben öğrenci EKEYLEM-im] [Sen bunu biliyorsun]
c2. ??[[Öğrenc*i-*]**lik** yap-tığ-(1)m-1] biliyorsun]

3.3. Kip, Zaman ve Görünüş Ulamlarıyla Kodlanan Tümcelerin $\{ol-\}$ Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

Bu bölümde verilen tümcelerde ekeylem bulunmamaktadır. Ulamsal bileşikleştirme süreçlerinde $\{ol-\}$ eyleminin ortaya çıkmaması, $\{ol-\}$ eyleminin $\{i-\}$ eyleminin yüklemleştirici işlevinde ortaya çıktığını ve bir süreç dahilinde onun yerini aldığını kanıtlamaktadır. Buradaki örneklerle bir çeşit karşıtısal sağlama yapmak istenmiştir.

(TT7a2-a3), (TTb3), (TT8a2) ve (TT8b2)'de $\{ol-\}$ eyleminin ortaya çıkmaması varlığının $\{i-\}$ eylemiyle ilişkili olduğunu gösteren kanıtlardır.

- (TT7) a1. [Ben git-meli-(y)im] [Ben bunu biliyorum]
a2. [[Ben git-me-m gerek-tığ-i-(n)i] biliyorum]
a3. [[Ben-im git-me-m gerek-tığ-i-(n)i] biliyorum]
b1. [Sen git-meli-sin] [Ben bunu biliyorum]
b2. *[[Sen git-me-n gerek-tığ-(i)n-i] biliyorum]
b3. [[Sen-in git-me-n gerek-tığ-(i)n-i] biliyorum]

- (TT8) a1. [Sen git] [Ben bunu biliyorum]
a2. [[Sen-in git-me-n gerek-tığ-(i)n-i] biliyorum]
b1. [O git-sin] [Ben bunu biliyorum]
b2. [[O-nun git-me-si gerek-tığ-i-(n)i] biliyorum]

(TT7) ve (TT8) tümcelerinde görüldüğü gibi gereklilik ve emir yapılarının bileşikleştirme süreci $\{-mA\}$ *gerek+DIK+iyelik+durum* yapısıyla aktarılmaktadır. (TT9a2)'de ad soylu *iyi* sözcüğünün ardından $\{ol-\}$ eyleminin gelmesi eylemin ekeylem olarak kullanımına başka bir kanıttır.

- (TT9) a1. [Sen gid-e-sin] [Ben bunu biliyorum]

- a2. [[Sen-in git-me-n-in iyi *ol-acağ-ı-(n)ı*] biliyorum]
- b1. [Sen gül-e-sin] [Ben bunu biliyorum]
- b2. ???[[Sen-in gül-me-n-in iyi *ol-acağ-ı-(n)ı*] biliyorum]
- c1. [Sinemaya gid-elim] [Ben bunu biliyorum]
- c2. [[Biz-im sinemaya git-me-miz-in iyi *ol-acağ-ı-(n)ı*] biliyorum]

(TT9b2)'de ortaya çıka dilbilgisidışı okuma, bileşikleştirme istek kipinin işlev türünün önemli olduğunu göstermektedir. (TT9a1)'deki gibi tavsiye işlevinde bileşikleştirme dilbilgiselken (TT9b2)'de temenni veya dilek işlevi tümceyi dilbilgisidışı kılmıştır.

- (TT10) a1. [Sen git-miş-sin] [Ben bunu biliyorum]
- a2. [[Sen-in git-tiğ-(i)n-i] biliyorum]
- b1. [Sen git-ti-n] [Ben bunu biliyorum]
- b2. [[Sen-in git-tiğ-(i)n-i] biliyorum]
- c1. [Sen her gün okula gid-(i)yor-sun] [Ben bunu biliyorum]
- c2. [[Sen-in her gün okula git-tiğ-(i)n-i] biliyorum]
- ç1. [Sen her yaz Marmaris'e gid-er-sin] [Ben bunu biliyorum]
- ç2. [[Sen-in her yaz Marmaris'e git-tiğ-(i)n-i] biliyorum]

(TT11a2)'de de görüldüğü üzere, {*ol-*} eyleminin ortaya çıkmaması bu eylemin görevini {*i-*} eyleminin varlığıyla gerçekleştirdiğini kanıtlamaktadır.

- (TT11) a1. [Sen İstanbul'a gid-ecek-sin] [Ben bunu biliyorum]
- a2. [[Sen-in İstanbul'a gid-eceğ-(i)n-i] biliyorum]

Bu başlık altında birçok kip, zaman ve görünüşün bileşikleştirme süreci {-*DIK*} ile aktarılmıştır. Bu da ekin işlevi olarak yaygın olarak bilinen “geçmiş zaman ortacı” olduğu bilgisinin kapsayıcı bir betimleme olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

3.4. Kip, Zaman ve Görünüş Ulamlarından İkisini Aynı Yüklemde Taşıyan Tümcelerın {*ol-*} Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

- (TT12) a1. [Sen İstanbul'a git-miş EKEYLEM-tin] [Ben bunu biliyorum]
- a2. [[Sen-in İstanbul'a git-miş *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorum]
- b1. [Sen İstanbul'a git-meli EKEYLEM-di-n] [Ben bunu biliyorum]
- b2. [[Sen-in İstanbul'a git-me-n gerek-tiğ-(i)n-i] biliyorum]
- b3. [[Sen-in İstanbul'a git-me-n-in gerekli *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorum]

(TT13b2)'de açıkça görüldüğü üzere *{i-}* eyleminin kip, zaman ve görünüş ulamlarını bir araya getirerek yerine getirdiği bileşik ulam oluşturma işlevinin yantümceleştirme sürecinde *{ol-}* eylemiyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

(TT13) a1. [Sen İstanbul'a gid-(i)yor EKEYLEM-muş-sun] [Ben bunu biliyorum]

a2. [[Sen-in İstanbul'a gid-(i)yor *ol-duğ-(u)n-u*] biliyorum]

Bir sonraki bölümde buraya kadar verilen örnek tümceler Kırgız Türkçesiyle karşılaştırılacak, aradaki farklar ortaya konulacaktır.

4. KIRGIZ TÜRKÇESİNDE *{E-}* VE *{BOL-}* EYLEMLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE KARŞILAŞTIRMALI YANTÜMCELEŞTİRME GÖRÜNÜMLERİ

Türkiye Türkçesi dışında diğer Türk dillerine bakıldığında *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerinin benzer işlevlerde kullanıldığı görülmektedir. Kırgız Türkçesinde *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerinin kökensel eşdeğerliği olan *{e-}* ve *{bol-}* eylemlerinin Türkiye Türkçesindeki yantümceleştirme sürecindeki paslaşmalarına aşağıdaki alt başlıklarda değinilecektir. Kırgız Türkçesinde *okum gerek bolçu* (“okumalıydım”) gibi kesin geçmiş zamanlı bileşik yapılar *{e-}* ve *{bol-}* eylemleriyle yapılabilmektedir. Özbek ve günümüz Uygur Türkçesinde şartlı bileşikler *{bol-}* eylemleriyle yapılabilmektedir (Koraş 2008: 143-144). Diğer Türk dillerinde *{i-}* ve *{ol-}* eylemlerinin benzer işlevde kullanımlarına ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Kısaca bunlardan söz edelim. Ergönenç (2006), Nogay Türkçesinde *{bol-}* yardımcı eyleminin adlardan sonra geldiğinde tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *{e-}* eyleminin işlevini üstlenebildiğini belirtmektedir: *Kömek alıp melik üstige yürümek boldı* (“Yardım sağlayıp melik üzerine yürümek istedi.”). Koraş (2008), Özbek Türkçesinde, *{e-}* eyleminin *{bol-}* eyleminin anlam ve işlevini taşıyabilen örnekleri tespit etmiştir: *insânpärvär ekänlikläri* (“insancıl oldukları”), *muvâfik bolsä* (“uygun olsa”) vb. Koraş (2008), bulduğu örneklerden yola çıkarak Kıpçak grubu Türk dillerinden daha geniş olarak Özbek Türkçesinde *{e-}* ve *{bol-}* eylemlerinin birbirlerinin yerine kullanılabilmesinin açık bir gerçek olduğu sonucuna varmıştır.

Aşağıdaki Kırgız Türkçesine ait başlık ve örnekler, karşılaştırma yapılabilmesi için yukarıda verilen Türkiye Türkçesi örneklerine koşut bir biçimde aynı numaralandırmayla verilmiştir. EKEYLEM gösterimi Kırgızca örneklerin Latin alfabesiyle gösteriminde CARDAMCI ETİŞ, Kiril alfabesiyle gösteriminde ise ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ biçiminde verilmiştir.

Her iki dilde yantümceleştirme süreci benzerliğinin ortaya konulması adına, Türkiye Türkçesinde incelenen tümceler belirlendikten sonra Kırgız Türkçesi konuşuru beş kişi ile tümceler çevrilirken konuşurların yantümceleştirmeyi benzer biçimde yapmalarının yanında yüklemleştirici (veya “ekeylem”) seçiminde farklılığa gittikleri gözlenmiştir. Örneğin, *eken* ile *bol* arasında seçimlik bir durumun olduğu tespit edilmiştir.

4.1. Varoluşsal Tümceler *{e-}* ve *{bol-}* Eylemleriyle Yantümceleştirilme Süreci

(TT1a2) ve (TT1a3)'te *var ol-* eylemi “sağ olmak, yaşamak” anlamlarında kullanıma uygun olduğu halde (TT2a2)'de *var* sözcüğünün kullanılmaması Türkiye Türkçesinde daha tercih edilebilirken (KT1a2), (KT1a3) ve (KT2a2) tümcelerinde *bar* (TT. *var*) sözcüğü tümceden silinememektedir.

(KT1) a1. [Üstöldö kalem bar CARDAMÇI ETİŞ] [Men munu bilem]

[Үстөлдө калем бар ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ] [Мен муну билем]

a2. [[Üstöldö kalemdin bar eken-in] bilem]

[[Үстөлдө калемдин бар экен-ин] билем]

- a3. [[Çınıgı caşoodo da uşunday münözdördün bar eken-in/*eken-dig-in*] bilem]
[[Чыныгы жашоодо да ушундай мүнөздөрдүн бар экен-ин/*экен-диг-ин*] билем]
- a4. [[Üstöldökü kalemдин бар экен-ин/ *bolgon-un*] bilem]
[[Үстөлдөкү калемдин бар экен-ин/ *болгон-ун*] билем]

(TT1a4) tümcesinde geçen *varlık* sözcüğü Kırgız Türkçesinde *bar boluş, yokluk* ise *cok boluş* olarak geçmektedir (Жумакунова, 2005). Buna istinaden (KT1a4) tümcesinde *bar bolgon* ve *bar eken* şeklinde iki kullanım karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Kırgız Türkçesi için her iki yapı seçimlik bir nöbetleşme içindedir.

(KT1a3)'e baktığımızda *bar ekenin* yanında *bar ekendiğin* şeklinde de bir kullanım karşımıza çıkmaktadır. (TT1a3) tümcesiyle karşılaştıracak olursak Türkiye Türkçesi için {*DIK*} ortacı ile olan üretim zorunluluk olarak belirirken Kırgız Türkçesi için seçimlik bir durum söz konusudur.

- (KT2) a1. [Üstöldö kalem бар CARDAMÇI ETİŞ] [Men munu bilem]
Үстөлдө калем бар ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ] [Мен муну билем]
- a2. [[Üstöldö kalemдин бар экен-ин/ *bol-gon-dug-un*] bilem]
[[Үстөлдө калемдин бар экен-ин/ *бол-гон-дуг-ун*] билем]

(TT1a2) tümcesinde geçen *var ol-* ve (TT3a2)'deki *yok ol-* eylemleri göz önünde bulundurulduğunda, (TT3a2)'ye kıyasla (TT3a3) tümcesi daha kabuledilebilirdir. Kırgız Türkçesi için (KT3a2) tümcesinde geçen *cok eken-*, (KT1a2)'deki *bar eken-* kullanımının varoluşsal anlamda karşıtıdır ve (KT3a3)'ün (KT3a2)'ye kıyasla kabuledilebilirliği Türkiye Türkçesi ile özdeşlik gösterir.

Kırgız Türkçesinde *cok* (TT. *yok*) sözcüğü *bar emes* yapısıyla hemen hemen eşdeğer anlamda kullanılabilir de (bk. Жумакунова 2005) bu çalışma kapsamında ortaya konan örneklerde *bar emes* yapısının tercih edildiği gözlenmiştir. Buna istinaden (KT3a3) tümcesine bakacak olursak *yok ol-* eyleminin *bar emesdigin bilem* olarak kullanılmadığı ve *emes* (TT. değil) olumsuzluk bildiriminin {*bol-*} eylemine eklenen {-*bo-*} (TT. -*ma-*) biçiminde kullanımının daha tercih edilebilir olduğu sonucuna varılabilir. (KT3a2) tümcesinde *bar eken-* yapısının karşıtı olan *cok eken-* yapısının (KT3a3) tümcesinde *bar bolbo-* biçiminde karşımıza çıkması (KT1a2) tümcesindeki *bar* (TT. *var*) sözcüğünün silinemediğini gözler önüne sermektedir.

- (KT3) a1. [Üstöldü kalem çok CARDAMÇI ETİŞ] [Men munu bilem]
Үстөлдө калем жок ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ] [Мен муну билем]
- a2. ?[[Üstöldö kalemдин çok eken-dig-in/*eken-in*] bilem]
?[[Үстөлдө калемдин жок экен-диг-ин/*экен-ин*] билем]
- a3. [[Üstöldö kalemдин бар бол-бо-гон-дуг-ун/ *bar bol-bo-gon-un*] bilem]
[[Үстөлдө калемдин бар бол-бо-гон-дуг-ун/ *бар бол-бо-гон-ун*] билем]
- a4. [[Arbakdardın бол-бо-гон-дуг-ун/*bar bol-bo-gon-un*] bilem]
[[Арбакдардын бол-бо-гон-дуг-ун/ *бар бол-бо-гон-ун*] билем]

(KT3a2) tümcesindeki yok {ol-} eylemindeki “yok”, (KT3a3)’te olumsuzluk {-bo-} eki ile karşılanmaktadır. Kırgız Türkçesi *bar eken* yapısının (KT1a4) ve (KT2a2) tümcelerinde seçimlik bir şekilde *bar* (TT. var) sözcüğünün atıldığını, *bolgon* sözcüğünün *bar* sözcüğünün varoluşsal bildirimini üstlendiğini görmekteyiz. Buna karşın (KT3a3), (KT3a4) tümcelerinde {-bo-} olumsuzluk ekinin *bar* sözcüğünün seçimlik olarak kendini koruduğunu gördüğümüz gibi (KT4a2) tümcesindeki kullanımı daha tercih edilebilirdir.

- (KT4) a1. [Üstöldö kalem cok CARDAMÇI ETİŞ] [Men munu bilem]
[Үстөлдө калем жок ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ] [Мен муну билем]
- a2. [[Üstöldö kalemdin bol-bo-gon-dug-un/bol-bo-gon-un] bilem]
[[Үстөлдө калемдин бол-бо-гон-дуг-ун/бол-бо-гон-ун] билем]

4.2. Yüklemde Ad Bulunan Tümcelerin {ol-} Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırgız Türkçesi (KT5a2) ve (KT5b2)’de örneklerinde de yantümce öznesinin tamlayan durum ekli kullanımı temel tümce öznesiyle özdeş olmayınca dilbilgisiz bir yapı ortaya çıkmaktadır. Öznelerin özdeş olduğu (KT5a3) ve (KT5b3) tümcelerinde dilbilgisizlik ortadan kalkmıştır.

- (KT5) a1. [Men okuuçu CARDAMÇI ETİŞ-mun] [Men munu bilem./ Sen munu bilesiñ]
[Мен окуучу ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-мун] [Мен муну билем./ Сен муну билесиң]
- a2. *[[Men okuuçu eken-dig-im-di/ bol-gon-um-du] bilesiñ]
*[[Мен окуучу экен-диг-им-ди/ бол-гон-ум-ду] билесиң]
- a3. [[Men okuuçu eken-dig-im-di/ bol-gon-um-du] bilem]
[[Мен окуучу экен-диг-им-ди/бол-гон-ум-ду] билем]
- a4. [[Menin okuuçu eken-dig-im-di/bol-gon-um-du] bilem]
[[Менин окуучу экен-диг-им-ди/бол-гон-ум-ду] билем]
- b1. [Sen okuuçu CARDAMÇI ETİŞ-suñ] [Men munu bilem]
[Сен окуучу ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-суң] [Мен муну билем]
- b2. *[[Sen okuuçu eken-dig-in-di/bol-gon-uñ-du] bilem]
*[[Сен окуучу экен-диг-ин-ди/бол-гон-уң-ду] билем]
- b3. [[Sen okuuçu eken-dig-in-di/bol-gon-uñ-du] bilesiñ]
[[Сен окуучу экен-диг-ин-ди/бол-гон-уң-ду] билесиң]
- b4. [[Senin okuuçu eken-dig-in-di/bol-gon-uñ-du] bilem]
[[Сенин окуучу экен-диг-ин-ди/бол-гон-уң-ду] билем.]

(KT6a2) ve (KT6b2) tümcelerindeki meslek kullanımlarında *eken-* ve *{bol-}* seçimlik kullanılırken, (KT6c2)'nin kabul edilip olmaması öğrenci olmanın Türkiye Türkçesindeki gibi bir meslek olarak düşünülmemesinden kaynaklanmaktadır. (KT5) tümcelerine bakacak olursak “öğrenci olma” durumunun ekeylem *{(eken)+DIK}* şeklinde kullanımı (KT6c2)'ye göre daha tercih edilebilirdir.

- (KT6) a1. [Men çaçtараç CARDAMÇI ETİŞ-mın] [Sen munu bilesiң]
[Мен чачтарач ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-мын] [Сен муну билесиң]
- a2. [[Çaçtараç eken-im-di/*bol-gon-um-du*] bilesiң]
[[Чачтарач экен-им-ди/*бол-гон-ум-ду*] билесиң]
- b1. [Men mugalim CARDAMÇI ETİŞ-min] [Sen munu bileciң]
[Мен мугалим ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-мин] [Сен муну билесиң]
- b2. [[Mugalim eken-im-di/*bol-gon-um-du*] bilesiң]
[[Мугалим экен-им-ди/*бол-гон-ум-ду*] билесиң]
- c1. [Men okuuçu CARDAMÇI ETİŞ-mun] [Sen munu bilesiң]
[Мен окуучу ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-мун] [Сен муну билесиң]
- c2. ??[[Okuuçu eken-im-di/*bol-gon-um-du*] bilesiң]
??[[Окуучу экен-им-ди/*бол-гон-ум-ду*] билесиң]

4.3. Kip, Zaman ve Görünüş Ulamlarıyla Kodlanan Tümceler *{ol-}* Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

Bu bölümde verilen tümcelerde ekeylem bulunmamaktadır. Bileşikleştirme süreçlerinde *{bol-}* eyleminin ortaya çıkmaması, *{bol-}* eyleminin ekeylemin varlığında ortaya çıktığını ve bir süreç dahilinde onun yerini aldığını kanıtlamaktadır.

- (KT7) a1. [Men ketişim kerek] [Men munu bilem]
[Мен кетишим керек] [Мен муну билем]
- a2. [[Men ketişim kerek-tig-in/*kerek eken-in*] bilem]
[[Мен кетишим керектигин/*керек экен-ин*] билем]
- a3. [[Men-in ket-iş-im kerek-tig-in/*kerek eken-in*] bilem]
[[Мен-ин кет-иш-им керек-тиг-ин/*керек экен-ин*] билем]
- b1. [Sen ket-iş-iң kerek] [Men munu bilem]
[Сен кет-иш-иң керек] [Мен муну билем]
- b2. *[[Sen ket-iş-iң kerek eken-dig-in/*kerek eken-in*] bilem]

*[[Сен кет-иш-иң керек экен-диг-ин/керек экен-ин] билем.

b3. [[Senin ket-iş-iñ gerek eken-dig-in/kerек eken-in] билем]

[[Сенин кет-иш-иң керек экен-диг-ин/керек экен-ин] билем.

(КТ7a2) ve (КТ7a3) gereklilik tümcelerinde (ТТ7a2) ve (ТТ7a3) tümcelerindeki birleştirme süreçlerine benzer *{iyelik+kerek-DİK- durum}* yapısına rastlamaktayız. Türkiye Türkçesinden farklı olarak (КТ7a2) ve (КТ7a3) tümceleri incelendiğinde *kerек eken-* biçiminde bir yapının ortaya çıktığı, ekeylemin kullanımının konuşucunun seçimlik iradesine bırakıldığı görülmektedir. (КТ7b2) tümcesinde yantümce öznesinin tamlayan durum ekli kullanımı temel tümce öznesiyle özdeş olmayınca dilbilgisidisı bir yapı ortaya çıkmaktadır.

(КТ7) gereklilik tümcelerine nazaran (КТ8) emir tümcelerinde *{eken-}* eyleminin kullanımı daha belirgindir. (КТ7b3) tümcesindeki *{eken-}* eyleminin (КТ7)'deki diğer tümcelerden belirgin olmasının ve (КТ8a2) ile benzer olmasının sebebi kişinin başkasına emir vermesinin kendisine emir vermesinden daha kolay olmasına yorulabilir. Bu sebeple (КТ7b2) ve (КТ7b3) gereklilik tümceleri anlamsal evrimde emir tümcelerine benzemektedir.

(КТ8) a1. [Sen ket] [Men munu bilem]

[Сен кет] [Мен муну билем]

a2. [[Senin ket-iş-iñ gerek eken-dig-in/kerек eken-in] билем]

[[Сенин кет-иш-иң керек экен-диг-ин/керек экен-ин] билем.

b1. [Al ketsin] [Men munu bilem]

[Ал кетсин] [Мен муну билем]

b2. [[Anın ket-iş-i gerek eken-dig-in/kerек eken-in] билем]

[[Анын кет-иш-и керек экен-диг-ин/керек экен-ин] билем.

(КТ7) ve (КТ8) gereklilik ve emir tümcelerinde konuşucunun *eken-* eyleminin yanında alternatif olarak *{bol-}* eylemini kullanmadığı göze çarpmaktadır. Bunun yanında (КТ9) istek tümcelerinde ise *caқşı* (ТТ. iyi) sözcüğünün ardından kullanılan eylem *{bol-}* olmuştur, *caқşı ekenin* konuşucu tarafından “kaba” bulunduğundan tercih edilmemektedir.

(КТ9) a1. [Sen ket-e-siñ] [Men munu bilem]

[Сен кет-е-сиң] [Мен муну билем]

a2. [[Senin ket-iş-iñ-din caқşı болоорун] билем]

[[Сенин кет-иш-иң-дин жақшы болоорун] [билем]

b1. [Sen kül-ö-süñ] [Men munu bilem]

[Сен күл-ө-сүң] [Мен муну билем]

b2. ???[[Sen-in kül-gön-üñ caқşı bol-oorun] билем]

???[[Сен-ин күл-гөн-үң жакшы бол-оорун] [билем]

c1. [Kinogo bar-alı] [Men bunu bilem]

[Кинога бар-алы] [Мен муну билем]

c2. [[Biz-din kinogo bar-iş-ıbız-dın cakşı bol-oorun bilem]

[[Биз-дин кинога бар-ыш-ыбыз-дын жакшы бол-оорун билем]

(KT9b2)'de ortaya çıkan dilbilgisi dışı okuma, (TT9b2) tümcesindeki gibi bileşikleştirilmede istek kipinin işlev türünün önemli olduğunu göstermektedir. (KT9a2)'deki gibi tavsiye işlevinde bileşikleştirme dilbilgiselken, (KT9b1)'deki temenni veya dilek işlevindeki tümceyi (KT9b2)'deki gibi bileşikleştirirken dilbilgisi dışı kullanım ortaya çıkmıştır.

(KT10) a1. [Sen ket-ip-tir-siñ] [Men munu bilem]

[Сен кет-ип-тир-сиң] [Мен муну билем]

a2. [[Sen-in ketkeniñdi] bilem]

[[Сен-ин кеткениңди] билем]

b1. [Sen ketiñ] [Men munu bilem]

[Сен кетиң] [Мен муну билем]

b2. [[Sen-in ket-ken-iñ-di] bilem]

[[Сен-ин кет-кен-иң-ди] билем]

c1. [Sen ar күнү мектепке бар-а-сиң] [Men munu bilem]

[Сен ар күнү мектепке бар-а-сың] [Мен муну билем]

c2. [[Senin ar күнү мектепке бар-gan-iñ-dı] bilem]

Сенин ар күнү мектепке бар-ган-ың-ды] билем]

ç1. [Sen ar cayda Marmaris'ke bar-a-siñ] [Men munu bilem]

[Сен ар жайда Мармарис'ке бар-а-сың] [Мен муну билем]

ç2. [[Sen-in ar cayda Marmaris'ke bar-gan-iñ-dı] bilem]

[[Сенин ар жайда Мармарис'ке бар-ган-ың-ды] билем]

(KT11) a1. [Sen Stanbul'ga bar-a-siñ] [Men munu bilem]

[Сен Стамбул'га бар-а-сиң] Мен муну билем.

a2. [[Sen-in Stambul'ga bararıñdı] [bilem]

[[Сен-ин Стамбул'га барарыңды] билем]

4.4. Kip, Zaman ve Görünüş Ulamlarından İkisini Aynı Yüklemde Taşıyan Tümcelerin {ol-} Eylemiyle Yantümceleştirilmesi

(TT12b1) tümcesindeki temel tümcenin ekeylemi (TT12b2)'de *gerektiğini* şeklinde ekeylemsiz kullanılmışken, (TT12b3)'te birleşikleştirme sürecinde {ol-} ekeyleminin karşımıza çıktığını görmekteyiz. (KT12b1) tümcesindeki *ele* yapısı Türkiye Türkçesinden farklı olarak birleşikleştirme sürecinde (KT12b2) ve (KT12b3) tümcelerinin her ikisinde {eken-} ekeylemleriyle varlığını korumaktadır.

(KT12) a1. [Sen Stambul'ga bargan CARDAMÇI ETİŞ-sın] [Men munu bilem]

[Сен Стамбул'га барган ЖАРДАМЧЫ ЭТИШ-сың] [Мен муну билем]

a2. [[Sen-in Stambul'ga barganıñdı] bilem]

[[Сен-ин Стамбул'га барганыңды] билем]

b1. [Sen Stambul'ga barışıñ gerek ele] [Men munu bilem]

[Сен Стамбул'га барышың керек эле] [Мен муну билем]

b2. [[Sen-in Stambul'ga barışıñ kerectigin/kerek ekenin] bilem]

[[Сенин Стамбул'га барышың керектигин/кerek экен-ин] билем]

b3. [[Sen-in Stambul'ga barışıñ gerek ekendigin/kerek ekenin] bilem]

[[Сенин Стамбул'га барышың керек экен-диг-ин/кerek экен-ин] билем]

(KT13a2) tümcesinde ekeylemin kullanımının seçimlik olduğu gözlenmiştir.

(KT13) a1. [Sen Stambul'ga ketip catat kensiñ/ketip catasıñ] [Men munu bilem]

[Сен Стамбулга кетип жатат кенсиң/кетип жатасың] [Мен муну билем]

a2. [[Senin Stanbu'lga ketip catat ekendigini/ ketip catkanıñdı] bilem]

[[Сенин Стамбулга кетип жатат экендигинди/кетип жатканыңды] билем]

5. SONUÇ

Alanyazında üzerinde önemle durulmayan noktalardan biri {i-} ve {ol-} arasındaki anlamsal ve işlevsel yakınlığın yantümceleştirme süreçlerinde ortaya çıkmasıdır. Yantümceleştirme süreçleri dışında ister anlamsal isterse de işlevsel açıdan {i-} ve {ol-} arasında açık farklar bulunmasıdır. Bu bağlamda, yantümceleştirme bize daha sağlıklı bulgular sunmaktadır.

Tarihsel süreçte, {i-} ve {ol-} arasında “birbirinin yerine kullanılma” olgusu gözlemlense de, daha ileri bir adım olan “yerini alma” durumunun yantümceleştirme sürecinde daha açık bir biçimde ortaya çıktığı belirtilmesi gereken çıkarımlardan birisidir. Tözsel varlığını yitirme açısından bakıldığında, bakıldığında, {ol-} eyleminin {i-} eyleminin işlevini üstlendiği görülmektedir. Dolayısıyla,

Yantümceenin yüklemine oluşturan {ol-} eyleminin, {i-} gibi bir yüklemleştirici ve bileşik ulam oluşturucusu olduğu anlaşılmaktadır.

Ekeylemin tarihsel süreçte ses yitimine uğraması Türkiye Türkçesi (i- < er-) ile Kırgız Türkçesinde (ə- < əp-) aynıdır. Türkiye Türkçesinde *i-di*, *i-miş*, *i-se* biçiminde görülen {i-} eylemi, Kırgız Türkçesinde *ele*, *eken*, *emes* ve *bol* biçiminde görülür. Türkiye Türkçesinde yantümceleştirme sürecinde {ol-} eylemi {i-} eyleminin işlevini üstlenirken Kırgız Türkçesinde hâlihazırda olan {bol-} eylemi yan tümceleştirmede yerini almaktadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak yantümceleştirme sürecinde {bol-} eyleminin yanında {e-} eylemini de kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Akdemir, Y. ve Kaya, İ. H. (2019). Eski Anadolu Türkçesinde Birleşik Fiiller Üzerine. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi [SHS Journal]*, Sayı 6, s. 1434-1456.

Aksan, M. ve Aksan, Y. (2006). Adtabanlı Eylemler ve Kılınış Özellikleri. *Dil Dergisi*, Sayı 139, s. 7-27.

Aksu, R. (2019). Ol- Fiilinin Eski Anadolu Türkçesi Metinlerindeki Bildirme işlevi Üzerine. XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı, 16-18 Ekim 2019, Samsun, s. 1868-1874.

Alibekiroğlu, S. (2015). Ol- Fiilinin Türkiye Türkçesi Standart Dilindeki Kullanımları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Sayı 14/1, s. 193-206.

Arı, G. (2014). Dil Bilgisi ve Sözcük Öğretiminde Alt Eylemler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt/Volume 11, s. 191-201.

Aslan, S. (2012). Türkiye Türkçesinde Ol- Yardımcı Fiili Yapıların Görünüş-Zaman Bildirimindeki işlevleri. *Bilig*, Sayı 63 / Güz, s. 11-30.

Atay, A. (2018). Tarihi Türk Şivelerinde Bol- > Ol- Fiilinin İktidar ve İmkan Bildirmesi Üzerine. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Sayı 6, s.608-631.

Baydar, T. (2013). İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Sayı 49, s. 55-66.

Coşar, A. M. (2008). Trabzon Ağızlarında Ekeylemin Kullanılışı. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic [Turkish Studies]*, Sayı 3/3 Bahar 2008, s. 176-188.

Жумакунова, Гүлзура (2005). Түркчө–Кыргызча Сөздүк, Кыргыз-Түрк «Манас» Университетинин Басылмалары 74, Сөздүк Сериясы: 2, бет: 916, Бишкек.

Doğan, A. T. (2017). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiiller Üzerine Değerlendirmeler. *International Journal of Language Academy*, Sayı 5/7, s. 192-221.

Ekşioğlu, S. (2018). Firdevsî-İ Rumî'nin Süleyman-Nâme'sinde Birleşik Fiiller. *Social Sciences Studies Journal [SSS Journal]*, Sayı 4/28, s. 6573-6583.

Ergönenç, D. (2006). Nogay Türkçesinde Sıfat-Fiillerle Kullanılan Bol- Fiilinin İşlevleri. *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 10 (Yaz 2006), s. 148-156.

Ertane Baydar, A. S. (2016). İ- Fiili Üzerine. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi [TÜRÜK]*, Yıl 4, Sayı 7, s. 164-171.

Gümüştam, G. (2011). Kıbrıs Ağızlarında Ek Eylem-I (Birleşik Çekimler). *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic [Turkish Studies]*, Sayı 6/1 Kış 2011, s.1187-1216.

- Hunutlu, Ü. (2018). Ekeylemin Öğretim Yöntemindeki Sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi [TEKE]*, Sayı 7/1, s. 363-378.
- Kadiu, S. (2012). Türkçede Zaman ve Kip Kavramı ve İ- Ek Eylemin Fonksiyonu Üzerine. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic [Turkish Studies]*, Sayı 7/3 Yaz 2012, s. 1593-1603.
- Karabeyoğlu, A. R. (2007). Orhon Yazıtları'nda Bol- ve Er- Fiilleri Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi [TÜBAR]*, XXII-/2007/Güz, s. 87-100.
- Kaşgarlı, R. A. (2014). Bol- Fiilinin Yeni Uygurcadaki İşlevi Üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı L1, s. 95-135.
- Koraş, H. (2008). Özbek Türkçesinde E- ve Bol- Yardımcı Fiillerinin Birbirinin Yerine Kullanılması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18/2, s. 141-150.
- Musaoglu, M, ve diğ. (2018). Türkiye Türkçesinde Analitik Fiil Şekilleri-I. *Dil Araştırmaları*, Güz 2018/23, s. 57-77.
- Nazarov, Z. (2005). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiillerin Leksik-Gramer Özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Sayı 28, s. 83-89.
- Özalan, U. (2014). Türk Dilinin Çağdaş Dialektlerinde Cevherî Ekeylem Olarak +(B)o(l)-. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi [TÜRÜK]*, Yıl 2, Sayı 3, s. 6-31.
- Özalan, U. (2015). Bildirme Ek(ler)i Olarak Verilen Unsurların Türk Dilinin Ekleşme Dizisindeki Yeri. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi [TÜRÜK]*, Yıl 3, Sayı 5, s. 67-74.
- Öztürk, R. (2003). Eski Osmanlıcada ve Türkmencede "İdük" Yapısı. *İlmî Araştırmalar*, Sayı 16, s. 77-85.
- Savran, H. (2002). Türk Dil Bilgisi Öğretiminde Birleşik Fiillerin İşleniş Üzerine. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Volume5/7, s. 107-113.
- Sebzecioğlu, T. (2016). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sezer, A. (1993). Türkçede Silme Dönüşümleri. *Türk Dilleri Araştırmaları*, Sayı 3, s. 193-201.
- Şişman, R. Ş. (2019). Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller: -Fahrî'nin Husrev u Şîrîn (2317B-4683B) Örneği-. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 12, s. 231-243.
- Tanç, M. (2005). Çağdaş Kıpçak Grubu Türk Lehçelerinde Bol- Yardımcı Fiilinin İktidar ve İmkan Bildirmesi Üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 19, s. 81-101.
- Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*. İstanbul: Simurg.
- Topal, E. (2012). Türkçede Ekeylem (İ-) Üzerine Düşünceler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 20 (2), s. 649-654.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.11.2019).
- Yener, M. L. (2018). *Türkçede Ek Eylemin İşlevi: Ad Tümcelerini Yeniden Düşünmek*. RumeliDE Journal of Language and Literature Studies, Özel Sayı 4, s. 134-152.